

Onderbouwing

Nationaal Media Paspoort

Radboud Universiteit Nijmegen

1. Motivatie:

We geloven in een wereld waarin mensen op een vrijelijke manier media kunnen gebruiken in hun individuele en sociale bestaan. Een wereld waarin iedereen gelijke kansen heeft om media te benutten. Mensen komen daardoor optimaal tot hun recht in hun deelname aan de samenleving. Zij kunnen eruit halen wat er in zit! Wij willen graag een bijdrage leveren aan deze wereld.

Kinderen vormen een meer kwetsbare groep, die wij kunnen empoweren bij het leren benutten van media. Wij vinden dat zij recht hebben op uitleg en educatie over de gemedialiseerde wereld waar in zij opgroeien. Het doel is dat kinderen zich daardoor bewuster, kritischer en actiever kunnen ontwikkelen in deze open samenleving.

Inzichten

- Kinderen willen graag uitleg over hoe ze het beste met media omgaan, maar geven daarbij ook aan dat hun ouders en leerkrachten dit onvoldoende kunnen¹
- Kinderen zijn trots op wat ze creëren en realiseren

Belofte

Je leert op eigentijdse wijze bewust, kritisch en vooral actief met media om te gaan.

Bewijs

Via een originele, (inter)actieve lesmethode die gericht is op het leren door het te doen, heb je ervaren hoe je de juiste kennis, intuïtie, motivatie en vaardigheden kan inzetten om goed met media om te gaan, met als beloning het Nationaal Media Paspoort, dat echt iets waard is.

1.1 Uitgangspunten voor de ontwikkeling van het Nationaal Media Paspoort:

1. Activerend
2. Niet betuttelend
3. Vanuit belevingswereld jeugd
4. Leuk en origineel
5. Vanuit jong burgerschap
6. Wetenschappelijk en didactisch onderbouwd
7. Niet vanuit slachtofferschap, maar empowerment
8. Vanuit eigen verantwoordelijkheid van jeugd
9. Media empowerment i.p.v. mediawijsheid
10. Doorlopende leerlijn, geen lespakket maar een lesmethode
11. Bewezen effectiviteit door doorlopende monitor

---

¹ Sikkema, Paul (2013) Alles onder controle? Slim omgaan met internet en televisie

2. Wetenschappelijke onderbouwing en kwaliteiten

In juli 2005 heeft de Raad voor Cultuur een advies geschreven met de titel 'Mediawijsheid, op weg naar nieuw burgerschap', waarin zij het belang van medialessen voor basisscholen onderstreept. Media spelen namelijk een steeds grotere rol in het leven van onze jeugd, met name via mobiele telefoons, maar ook de invloed van andere media, zoals de televisie, internet en sociale media neemt nog steeds toe. Nu het belang en de afhankelijkheid van media groter worden en het toezicht wegvalt door de toegenomen mobiliteit, wordt het steeds belangrijker om kinderen te 'empoweren' in hun gebruik van de media. Het Nationaal Media Paspoort is gebaseerd op de laatste wetenschappelijke kwaliteiten over hoe we kinderen niet alleen mediawijs kunnen maken, maar ook de krachtiger kunnen maken in hun gebruik van de media. Samen met Universiteit Amsterdam en later met de Radboud Universiteit Nijmegen hebben wij hier in de afgelopen jaren voortdurend onderzoek naar gedaan. De belangrijkste 3 uitkomsten van deze onderzoeken zijn verwerkt in dit nieuwe programma.

Inzicht 2.1: Emotieregulatie versterkt mediapower

Uit onderzoek blijkt dat *media-wijsheid (Kennis = cognitief)* niet voldoende is om kinderen sterker te maken in het gebruik van media. Dit omdat kinderen de opgedane kennis blijkbaar niet altijd paraat hebben en niet toepassen op het moment dat het nodig is. Het is daarom belangrijk om kinderen ook bewust te maken van hun gevoelens, hen te leren emoties te herkennen en er anders mee te leren omgaan, zodat zij in staat zijn de kracht van de emoties te verminderen.

Daarom bevat de lesmethode niet alleen lessen over mediakennis (*A. cognitief*) maar ook oefeningen om te leren voelen (*B. intuïtief*) wat media probeert te bereiken of met je doet. We helpen hen allereerst bewust te worden van de emoties waar de media, vaak subtiel, een beroep op doen en leren hen daarna hoe zij deze emoties beter kunnen reguleren, zodat zij minder snel emotioneel worden beïnvloed.

Inzicht 2.2: Zelfovertuiging versterkt intrinsieke motivatie

Zelfovertuiging wordt ook wel het 'commitment and consistency' principe genoemd: mensen hebben de behoefte om consistent te handelen en willen ook zo overkomen. Dit wil zeggen dat wanneer zij een mening hebben gevormd over iets, zij de neiging hebben zich in lijn met die mening te gedragen. Dus, wanneer kinderen zelf argumenten verzinnen waarom je kritisch zou moeten zijn over media, ervaren zij de behoefte om zich consistent met die mening te gedragen. Dit principe zou vooral goed werken wanneer kinderen zulke argumenten of uitspraken op papier zetten (in het Nationaal Media Paspoort) en deze met anderen delen (omdat zij vooral consistent willen overkomen op anderen).

Daarom leert de lesmethode kinderen om zelf na te denken over waarom het goed zou zijn om kritisch naar media en hun eigen mediagedrag te kijken (*C. intrinsieke*

Radboud Universiteit Nijmegen

motivatie). De redenen die zij zelf bedenken laten wij hen met andere leeftijdgenoten delen met als effect dat de redenen sterker worden bij het kind zelf (*D. zelfovertuiging*).

Inzicht 2.3: Implementatie-intentie verandert gedrag

Het blijkt dat wanneer je kinderen een **strategie** laat uitspreken, waarin zij bedenken wat zij zelf kunnen doen om weerbaar en kritisch te zijn (*E. intentie*), dit het begin is van gedragsverandering. Het is alleen ook van belang dat zij deze intentie meerdere keren herhalen, zodat zij de intentie ook daadwerkelijk uitvoeren wanneer zij online zijn (*F. implementatie*).

Het opschrijven van de motivatie en de strategie in het Nationaal Media Paspoort betekent dat dit document voor hen een enorme waarde krijgt, omdat het een persoonlijke invulling is van hun mediapower. Zij kunnen het paspoort bij zich houden en er regelmatig in teruglezen wat hun individuele en eigen aanpak is.

- ✓ We geven bij de 7 thema's van het Nationaal Media Paspoort steeds aan welke kwaliteiten als doel moeten worden verwerkt in de invulling van de lessen. Dit is om te controleren of de laatste wetenschappelijke kwaliteiten voldoende worden toegepast in de totale lesmethode.

Kwaliteiten:

In het Nationaal Media Paspoort gaat het dus niet alleen over de kwaliteit 'Weten', maar gaan we een stap verder en spreken over 4 kwaliteiten, die in het lesmateriaal continu aan de orde komen:

K	(Kenniss)	(Cognitieve aspecten)
E	(Emotie)	(Emotionele aspecten)
M	(Motivatie)	(Zelfovertuiging en intentie)
S	(Strategie)	(Strategie en gedrag)

3. Input vanuit de ontwikkelingspsychologie

Aangezien we voor de doorlopende leerlijn te maken krijgen met kinderen uit verschillende leeftijdscategorieën in eigen ontwikkelingsfasen, ook wat betreft hun mediagedrag en –voorkeuren, biedt de ontwikkelingspsychologie interessante aanwijzingen voor de invulling van de lessen. De volgende inzichten zijn beschreven door Jean Piaget (1896 - 1980), Zwitsers psycholoog en Prof. Dr. Patti Valkenburg, Universiteitshoogleraar Kind en Media, UvA².

3.1 Preoperationele fase: Kinderen tussen 2 en 5 jaar

Deze fase wordt gekenmerkt door symbolisch denken, de vaardigheid om een symbool te gebruiken voor iets wat niet aanwezig is. De nadruk ligt op activiteiten zoals imitatie, tekenen en spel. Koek en snoep zijn populair en ze beginnen actief hun voorkeuren voor media-inhoud te uiten. Ze kunnen al redelijk goed onderscheid maken tussen fantasie en realiteit, maar worden nog gemakkelijk aan het twijfelen gebracht. Kinderen in deze leeftijd zijn sterk visueel ingesteld en zijn gericht op simpele, fysieke kenmerken van mediafiguren, zoals grote ogen of lang haar. Ze hebben de neiging om hun aandacht te concentreren op onmiddellijk waarneembare kenmerken, terwijl ze informatie die minder expliciet waarneembaar is, zoals wat figuren doen of wat hun motivatie is, negeren. (Percentuele gebondenheid en concentratie). Zij imiteren massaal muziek of liedjes uit de media. 75 procent van de vijfjarigen imiteert regelmatig jingles of slogans uit reclames. Hun voorkeur gaat uit naar media-inhoud met vertrouwde contexten dicht bij huis, die zij kennen. Herhaling geeft hen de gelegenheid om een soort ‘macht’ over de inhoud te ontwikkelen. Zij zijn in staat om zelfbewuste emoties zoals schaamte, jaloezie, trots, empathie en schuldgevoel te ervaren, naast de 6 basisemoties: vreugde, verrassing, boosheid, angst, verdriet en afkeer. De emoties moeten eenduidig en visueel worden gebracht. Zij hebben dus door dat er normen en regels zijn. De ontwikkeling van zelfcontrole staat centraal in deze leeftijdscategorie. Wij kunnen hen al strategieën aanleren om hun behoefte uit te stellen bij verleidingen of om ongewenst gedrag te onderdrukken. Zij zijn rigide over hun sekse specifiek gedrag en ervaren een soms onoverbrugbare scheiding tussen jongens en meisjes. Jongens houden meer van media-inhoud zoals sport, actie en geweld, meisjes van verzorgende thema’s en relaties tussen mensen.

3.2 Transitiefase: Kinderen tussen 5 en 8 jaar

Deze kinderen hebben in het begin van deze fase nog steeds meer oog voor uiterlijke kenmerken, maar zijn aan het eind in staat steeds meer informatie en meer details op te nemen. Ze geloven niet meer dat alles echt is in de media, maar kunnen nog niet voldoende onderscheid maken tussen fictie (soaps, komedies) en realiteit. Ze worden minder afhankelijk van ouders in hun mediagebruik en kunnen zich al een uur of langer concentreren. Ze krijgen meer gevoel voor structuur en regels. Ze zijn gemiddeld al 2 uur per dag met media bezig: televisie, film, games en lezen.

---

² Valkenburg, P.M. (2014) Schermgaande Jeugd, over jeugd en media, Prometheus Bert Bakker

Verbale humor, zoals raadsels, woordspelletjes en het verkeerd benoemen van objecten en gebeurtenissen, is nu op zijn plaats. Voor deze kinderen geldt het 'spinaziesyndroom', ze verliezen interesse in dingen waarvan gezegd wordt dat ze goed of gezond voor hen zijn. Daartegenover krijgen ze (vooral jongens) een niet te stuiten voorkeur voor gewelddadig entertainment met veel actie en avontuur met minder vriendelijke karakters (onbekende eilanden of andere planeten). Dus actie, geweld, binaire personages (goed/slecht, man/vrouw) en narratief simplisme (eenvoudige verhaallijn) zijn zeer populair. Maar ook bewegend speelgoed in de vorm van cartoon- of animatiefiguren, superhelden (escapisme uit dagelijkse beperkingen) en groepen vrienden doen het goed. Dit laatste omdat ze zelf zeer geïnteresseerd raken in sociaal spel en omgang met leeftijdgenoten. Ze zijn bezig met de ontwikkeling van hun (seks) identiteit. Ze worden gevoelig voor morele normen in de media, soms tot groot verdriet van ouders.

3.3 Prepubers of tweens: Kinderen tussen 8 en 12 jaar

Het denken van deze concreet-operationele kinderen raakt gebaseerd op een systeem van regels en logica. Zij kunnen dus logisch denken, maar wel alleen over objecten die concreet aanwezig zijn. De twaafplussers, de formeel-operationele denkers kunnen dat ook over abstracte concepten die niet fysiek aanwezig zijn. Op deze leeftijd gaan zij decentreren en wordt elk detail bestudeerd. Alles wordt getoetst op echtheid en authenticiteit. Ze worden kritischer, vinden media-inhoud vaak saai en gaan multitasken. Ze krijgen oog voor details en kwaliteit en houden van verzamelen en sparen. Ze hebben een sterke behoefte regels te volgen, te groeperen, ordenen en te categoriseren en om zich te onderscheiden van anderen. Jongens blijven langer geïnteresseerd in fantasiethema's dan meisjes. Ze kunnen nu veel beter emoties van anderen herkennen en begrijpen. Ze gaan daarbij minder af op alleen uiterlijke kenmerken zoals de gezichtsuitdrukking, maar ook op interne informatie. Ze begrijpen dat emoties verborgen kunnen worden of zelfs geveinsd. Zij krijgen de voorkeur om naar acteurs te kijken die op psychologisch vlak overeenkomsten met hen vertonen. De 'peer group pressure' neemt toe. Meisjes zien geweld en actie negatiever dan jongens. Meisjes houden van een verhaallijn, online communicatie, romantiek, maar nemen ook steeds vaker de taal van jongens over en nemen vaker het initiatief als het om seksualiteit gaat. Ze zoeken autonomie, maar opereren nog maar al te graag in de beschermde omgeving van separate jongens- en meisjesgroepen.

4. Didactische onderbouwing op basis van Leerlijn Leren leren van CED Groep

Het Centrum voor Educatieve Dienstverlening ontwikkelt leerlijnen in opdracht van het Ministerie van OC en W en heeft in 2009 de vakoverstijgende leerlijn Leren leren opgesteld voor het basisonderwijs. De leerlijn is gebaseerd op de kerndoelen van het SBO. Het is gericht op kinderen die niet vanzelfsprekend aan het leren gaan en stimuleert de intrinsieke motivatie van kinderen.

“Didactiek is de wetenschapsdiscipline die zich bezighoudt met de vraag hoe kennis, vaardigheden en leerhoudingen of attitudes effectief door een leerkracht kunnen worden onderwezen aan leerlingen.”

De leerlingen leren met deze leerlijn *belangstelling te hebben voor de wereld om hen heen, ze leren deze gemotiveerd te onderzoeken en daarin taken uit te voeren, waarbij ze gebruik maken van informatie, strategieën en vaardigheden en ze leren reflecteren op hun eigen handelen*. De leerlijn sluit daarom perfect aan bij de andere inzichten in de onderbouwing van het Nationaal Media Paspoort programma en levert belangrijke aanwijzingen voor de invulling van de lessen.

De leerlijn is verdeeld in 5 elementen:

1. Taakaanpak
2. Uitgestelde aandacht / hulp vragen
3. Zelfstandig (door)werken
4. Samenspelen en samenwerken
5. Reflectie op werk

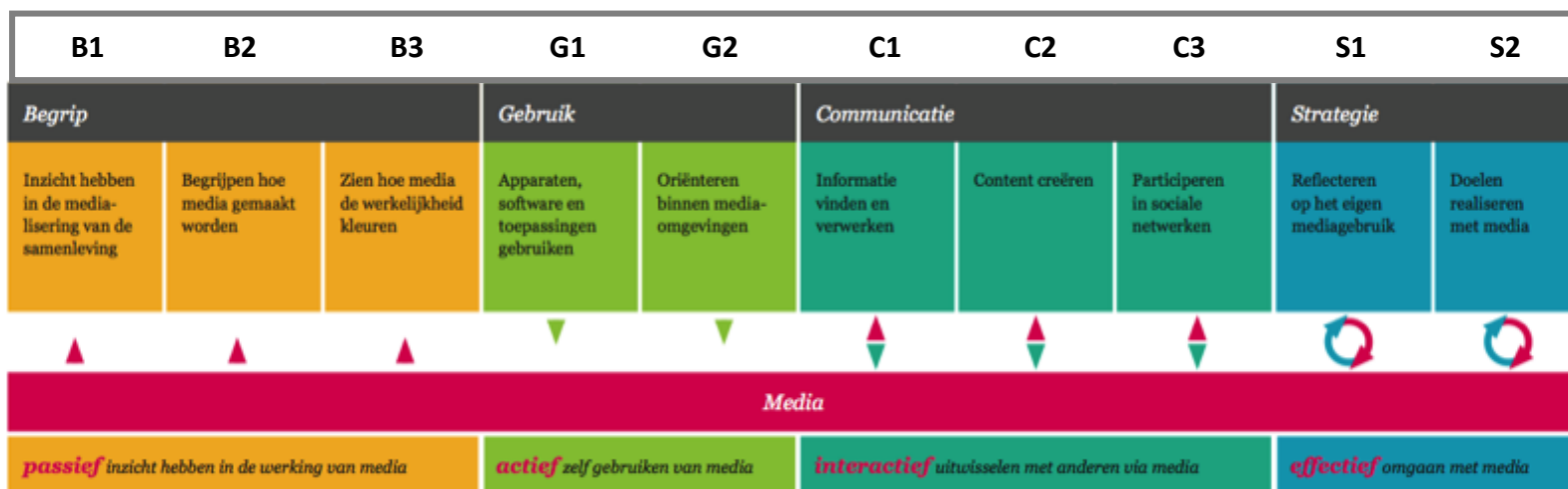
5. Mediawijsheid competenties

De lesmethode is een doorlopende leerlijn met medialessen in elke groep van de basisschool. Aangezien steeds jongere kinderen in aanraking komen met media, denk aan de televisie maar ook aan de tablets, is noodzakelijk om al in groep 1 en 2 te beginnen. De lessen zijn gebaseerd op het mediawijsheid competentiemodel van Mediawijzer.net, de netwerkorganisatie van het Ministerie van OC en W.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het mediawijsheid competentiemodel is in 2012 tot stand gekomen in samenwerking met o.a. de Nationale Academie voor Media en Maatschappij en geeft een goede gedegen basis voor de inhoudelijke opzet van de doorlopende leerlijn voor basisscholen, die resulteert in het Nationaal Media Paspoort voor de bovenbouw klassen. Het model bestaat uit 10 competenties die verdeeld zijn over de thema's Begrip, Gebruik, Communicatie en Strategie. Voor elk van de 7 modules van de inhoudelijke opzet, zoals ze hierna worden beschreven, worden de betreffende competenties genoemd.

6. Kerndoelen basisonderwijs

Het Nationaal Media Paspoort programma is samengesteld op basis van 'het voorstel voor herziening van de kerndoelen van het basisonderwijs' dat in maart 2004 aan de Tweede Kamer is voorgelegd door de minister van OCW. Het programma stimuleert de natuurlijke nieuwsgierigheid en de behoefte aan ontwikkeling en communicatie van kinderen door middel van gestructureerde en interactieve onderdelen voor verschillende leeftijdscategorieën. Daarnaast biedt het programma ontdekkend onderwijs met een sterke verbinding naar het dagelijkse leven. Bij elke les wordt aangegeven welke kerndoelen aan bod komen in het programma.

Naast de kerndoelen voor het taalonderwijs (zowel mondeling, schriftelijk als taalbeschouwing, waaronder het ontwikkelen van strategieën) en de kerndoelen voor het rekenonderwijs (getallen en bewerkingen en meten en meetkunde) worden in het programma een aantal vakoverschrijdende kerndoelen meegenomen op het gebied van 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' en 'Tijd' en 'Kunstzinnige Oriëntatie'.

7. Testen, evaluatie en doorlopende effectiviteitsmonitor

Gedurende de inhoudelijk ontwikkeling van de lesmethode zullen regelmatig onderdelen wetenschappelijk worden getest in de klas op kwaliteit, haalbaarheid en of de lessen gewoonweg 'leuk' worden gevonden door de doelgroep. De eerste tests zullen in juni 2015 plaatsvinden. De Academie beschikt intussen over meer dan 72 scholen die tijdens het Nationale Mediawijsheid Congres hebben aangegeven bereid zijn mee te werken aan deze tests, in zowel onder-, midden- en bovenbouw klassen. De testresultaten worden beschreven in de evaluaties, die als basis gelden voor eventuele aanpassingen aan het programma.

In samenwerking met de Radboud Universiteit Nijmegen en de zorgvuldig samengestelde Wetenschappelijke Raad wordt een doorlopende effectiviteitsmonitor ontwikkeld, waarvoor bij elke groep die deelneemt aan het programma een *nulmeting* wordt afgenomen en een *eindmeting* na het doorlopen van de lessen. Op deze manier ontstaat een inzicht in de effectiviteit van de lesmethode op alle vier de kwaliteiten bij kinderen in verschillende leeftijdscategorieën. De resultaten zijn straks via een online dashboard 'real time' en op elk gewenst moment opvraagbaar.

De uitkomsten van de monitor worden door de Radboud Universiteit verwerkt, geanalyseerd en regelmatig (tussentijds) gerapporteerd. Het is een sterke basis voor eventuele aanpassingen in het programma of voor zelfs een nieuwe versie van het programma na een periode van 4 jaar.

8. Input vanuit de praktijk: onderwijsprofessionals en kinderen

Tijdens het 7de Nationaal Mediawijsheid Congres dat op 25 maart 2015 plaatsvond in de Reehorst in Ede is aan alle 520 deelnemers gevraagd mee te denken over de inhoudelijke opzet van de doorlopende leerlijn voor het Nationaal Media Paspoort programma. Deze input is gecategoriseerd naar 'onderbouw, middenbouw en bovenbouw' en is een goede checklist om te kijken of we alle relevante thema's meenemen in de lessen.

Vrijdag 10 april zijn wij te gast geweest bij basisschool De Malelande in Amersfoort waar wij de hele dag gesprekken hebben mogen voeren met kinderen uit de onderbouw, middenbouw en bovenbouw. We hebben daar in kleine groepjes én één op één met kinderen gepraat over hun mediagebruik en hebben toestemming gekregen om foto's en filmpjes te maken. Deze afbeeldingen en interviews zijn terug te vinden op www.nationaalmediapaspoort.nl. De gesprekken met zowel de leerlingen als de leerkrachten zijn zeer waardevol geweest voor de inhoudelijke opbouw van de doorlopende leerlijn.

